

– відмінність між фінансовою та адміністративною відповідальністю полягає у санкціях, суб'єктах та порядку застосування.

Підсумовуючи розгляд питання щодо розмежування фінансової та адміністративної відповідальності, необхідно говорити про вироблення чітких підходів до удосконалення саме адміністративної відповідальності, її уніфікації в напрямку зближення з фінансовою, зокрема щодо можливості встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб, різних видів стягнень тощо.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Шлапко Т. В.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Підгалузю права пенсійного забезпечення характеризується єдністю змісту, що виражається в спеціальних принципах, які являють собою орієнтири та закономірності розвитку комплексу норм у цій сфері і пронизують всю її систему. Принципи, характеристики та ролі яких були присвячені дослідження М. Д. Бойка, В. В. Жернакова, І. М. Сироти, Б. І. Сташківа та ін., відображують сучасний стан пенсійного забезпечення і рівень реалізації головних цілей соціальної політики, ставлять об'єктивні вимоги до збалансованості матеріального забезпечення осіб, з якими стався пенсійний ризик.

У соціальній державі обчислення розмірів пенсій в тому обсязі, який забезпечує гідне життя й існування людини, повинно стати важливою гарантією при реалізації права на пенсію. Але на сьогодні у процесі реформування пенсійної системи України не можна говорити навіть про принцип пенсійного забезпечення на рівні не нижче встановленого прожиткового мінімуму та принцип незменшуваності змісту та обсягу права на пенсію при прийнятті нових законів. Причому на цьому етапі правового регулювання має місце відхилення загального механізму обчислення пенсій, що знаходить відображення в їх розмірах, від головного призначення пенсій – матеріального забезпечення осіб, які досягли пенсійного віку, стали інвалідами, та утриманців, які втратили годувальника.

Принцип незменшуваності змісту та обсягу права на пенсію при прийнятті нових законів проголошений у ст. 22 Конституції України [1], яка визначає, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, гарантуються і не можуть бути скасовані, при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Однак Пенсійний фонд України не може забезпечити стабільне фінансування всіх виплат, адже загальний обсяг виплачених пенсій та допомог у 2013 р. склав понад 290 млрд. грн., а фондами соціального страхування було виплачено лише 25 млрд. 840 млн. В ідеології сучасної пенсійної реформи внаслідок збільшення пенсійного віку для жінок, обмеження максимального розміру пенсії, зміни правил перерахунку пенсій працюючих пенсіонерів чітко прослідковується спрямованість нових норм права пенсійного забезпечення не тільки на пошук нових резервів та перспектив оптимізації наповнення Пенсійного фонду України грошовими коштами, призначеними для виплати пенсій, а й на сувору економію витрачання пенсійного ресурсу.

Результатом порушення вказаного принципу можна назвати масові спори щодо здійснення перерахунку пенсії із застосуванням показника середньої заробітної плати працівників в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. [2] повинна була враховуватися для обчислення пенсії за календарний рік, що передував року перерахунку пенсії. Так, на підставі заяви позивача у справі № 2-а-653/11 з питання перерахунку пенсії, коли було враховано середню заробітну плату за 2007 р. в розмірі 1197,91 грн., постановою Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 25 січня 2011 р. у задоволенні вимог було відмовлено [3]. 8 липня 2011 р. ця норма закону була змінена і на сьогодні перерахунок здійснюється із застосуванням показ-

ника середньої заробітної плати, який враховувався під час призначення (попереднього перерахунку) пенсії, а це значно впливає на зменшення розміру пенсії.

Шляхом прийняття відповідних норм державою було проведено розмежування джерел фінансування різних видів пенсій, значна частина яких фінансується в основному з Державного бюджету України, закріплено і встановлено розміри пенсій, правила їх обчислення та перерахунку. Встановивши максимальний розмір пенсій, законодавець врахував такі фактори, як стан бюджетів різних рівнів, види пенсій та умови їх надання. Але відсутність бюджетних засобів не повинна бути безумовною підставою для відміни будь-яких зобов'язань Пенсійного фонду України, а розміри пенсій не повинні щоразу зменшуватися при зміні стану Державного бюджету чи бюджету Пенсійного фонду України. Крім того, у частині 3 статті 113 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» закріплено принцип державного гарантування встановлених прав у сфері пенсійного забезпечення. Так, у разі виникнення дефіциту коштів Пенсійного фонду для фінансування виплати пенсії у солідарній системі ... у зв'язку із забезпеченням виплати пенсії в розмірі, передбаченому статтею 28 цього Закону та спрямуванням частини страхових внесків до Накопичувального фонду, такий дефіцит покривається за рахунок коштів Державного бюджету України. Абзац 3 частини 3 статті 113 цього ж Закону регламентує: «В разі недостатності виділених з Державного бюджету України коштів по бюджетних програмах, пов'язаних з розмежуванням джерел виплати пенсій між Державним бюджетом та Пенсійним фондом, пенсії, визначені законодавством для відповідних категорій громадян, виплачуються у повному обсязі за рахунок власних надходжень Пенсійного фонду».

Не можна вважати одним із кроків у прагненні держави досягнути соціальної справедливості при призначенні пенсії по інвалідності встановлення диференційованого підходу до страхового стажу в залежності від віку для осіб, яким встановлена I група інвалідності, та для осіб, яким встановлена II і III групи інвалідності, що був запроваджений в Україні з 1 жовтня 2011 р. Тим більше, така позиція не відповідає принципу диференціації видів, умов і рівня пенсійного забезпечення, який у даному випадку полягає у встановленні особливих умов та рівня забезпечення інвалідів в залежності від тих чи інших життєвих обставин, при цьому враховується не тільки тяжкість інвалідності та причини її настання, а й в тому числі вік та набута на той час тривалість страхового стажу, розмір попереднього заробітку, характер і умови трудової діяльності, категорія інвалідів.

Настання такого пенсійного ризику, як інвалідність, можливе в будь-який час, саме з цього моменту починаються негативні наслідки для життєдіяльності будь-якої особи. Страховий стаж при призначенні пенсії враховується на час настання інвалідності або на день звернення за пенсією, а справедливості досягається встановленням розміру пенсії в залежності від групи інвалідності. Отже, диференціація повинна мати певні межі. Але за новими нормами Закону, наприклад, для інвалідів I групи від 29 років до досягнення особою 31 року включно необхідний стаж складає 3 роки, а для інвалідів II та III – 4 роки.

Встановлення пенсійним законодавством різних вимог до страхового стажу всередині суб'єктів пенсійних відносин по інвалідності призвело до порушення ще й принципу незмінності змісту та обсягу права на пенсію при прийнятті нових законів, хоча за даним принципом особи повинні бути впевнені, що їх право на пенсію не буде скорочено. Тому абзац 1 частини 1 статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пропонуємо викласти наступним чином: «Особи, визнані інвалідами, мають право на пенсію по інвалідності залежно від групи інвалідності за наявності такого страхового стажу на час настання інвалідності або на день звернення за пенсією: до досягнення особою 25 років включно – 1 рік; від 26 років до досягнення особою 28 років включно – 2 роки; від 29 років до досягнення особою 31 року включно – 3 роки; від 32 років до досягнення особою 34 років включно – 4 роки; від 35 років до досягнення особою 37 років включно – 5 років; від 38 років до досягнення особою 40 років включно – 6 років; від 41 року до досягнення особою 43 років включно – 7 років; від 44 років до досягнення особою 48 років включно – 8 років; від 49 років до досягнення особою 53 років включно – 9 років; від 54 років до досягнення особою 59 років включно – 10 років».

Крім того, законодавець встановив високий рівень пенсійного забезпечення державних службовців та деяких інших категорій осіб, знизивши вимоги до умов пенсійного забезпечення та спростивши правила обчислення розмірів пенсій. Принцип диференціації у даному

випадку зводиться до встановлення розміру пенсії залежно від різних юридично значимих фактів, що закріплюються в пенсійному законодавстві.

Принцип пенсійного забезпечення на рівні не нижче встановленого прожиткового мінімуму проголошений ч. 3 ст. 46 Конституції України. Розмір прожиткового мінімуму в Україні на сьогодні з розрахунку на один день є приблизно рівним стандарту бідності, встановленому Світовим банком для країн Східної Європи (близько 4 дол. США в день на одну людину [4, с. 8]). 23 грудня 2004 р. мінімальну пенсію за віком було встановлено у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, а розмір пенсії по інвалідності залежить від розміру пенсії за віком. Такою нормою законодавець не гарантував навіть рівня найменшої необхідної для підтримання функціонування організму людини вартісної величини, що включає набір продуктів харчування, мінімальний набір непродовольчих товарів та мінімальний набір послуг [5], адже, якщо пенсія за віком буде обчислена на рівні прожиткового мінімуму, то після розрахунку пенсії по інвалідності для інвалідів II, III груп вона не досягне цього мінімального стандарту. Тому ч. 1 ст. 33 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» доцільно викласти в такій редакції: «Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах: інвалідам I групи – 100% пенсії за віком; інвалідам II групи – 90% пенсії за віком; інвалідам III групи – 50% пенсії за віком, обчисленої відповідно до статей 27 і 28 цього Закону, але не нижче прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність». У такому випадку буде збережена мінімальна гарантія для всіх осіб, у яких виникло право на пенсію по інвалідності.

Для того, щоб досягти рівноваги між основним призначенням пенсії і реально існуючими розмірами пенсії, необхідно виробити певні критерії сталого характеру, відповідно до яких має здійснюватися оптимальне пенсійне забезпечення.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96 // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV // ВВР України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.
3. Постанова Ордонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 25 січня 2011 року у справі № 2-а-653/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/23917802?Liga=True>. – Назва з екрану.
4. Лібанова Е. М. Бідність: визначення, критерії та показники / Е. М. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 7. – С. 4–10.
5. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 року № 966-XIV // ВВР України. – 1999. – № 38. – Ст. 348.

Шлапко Т.В. Проблеми реалізації деяких принципів права пенсійного забезпечення [Текст] / Т.В. Шлапко // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов: материалы Международной науч.-практ. конференции (7–8 ноября 2014 г.): в 2-х ч.. – Кишинев: Cetatea de Sus, 2014. – Ч. II. – С. 82–84.